

Robert T. Tomczak

<http://orcid.org/0000-0001-9377-8505>

Instytut Historii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Praskie studia księcia opolskiego Bolka V — problem identyfikacji

Problem praskich studiów księcia opolskiego Bolka V (zwanego Husytą, Heretykiem lub Wołoszkciem) doczekał się całkiem niedawno krótkiego opracowania¹, które miało ostatecznie rozwiązać wątek kontaktów naukowych tego władcy z praskim środowiskiem akademickim oraz źródłowo udowodnić książęce studia. Wcześniejsze ustalenia badaczy nie były w tej sprawie jednoznaczne², więc artykuł autorstwa Macieja Woźnego miał ostatecznie rozwiać wszelkie wątpliwości. Jednakże wspomniane opracowanie zawiera liczne błędy metodologiczne, a przede wszystkim zupełnie nie bazuje na materiale źródłowym powstałym na praskich uniwersytetach, nie wspominając o podstawowej literaturze przedmiotu. Artykuł ten nie spełnił zatem swojej funkcji, a dodatkowo wprowadził jeszcze

¹ M. WOŹNY: *Problem studiów praskich księcia opolskiego Bolka V*. W: „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”. T. 7 (11). Red. J. SPERKA, B. CZWOJDRAK. Katowice 2015, s. 36—44.

² Za praskimi studiami Bolka V opowiadali się badacze w następujących opracowaniach: S. BRODKO: *Piast — husyta. Książę opolski Bolko V i jego ród*. W: *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku XIV—XVI wieku*. Red. E. MAŁECZYŃSKA. Warszawa 1956, s. 68—97; E. MAŁECZYŃSKA: *Ruch husycki w Czechach i Polsce*. Warszawa 1959, s. 300; Z. BORAS: *Książę „heretyk” Bolko V*. W: TENŻE: *Książęta piastowscy Śląska*. Katowice 1974, s. 289—303; J. KWAK: *Bolko V Husyta (ok. 1400—1460)*. W: *Książęta i książęne Górnego Śląska*. Red. A. BARCIAK. Katowice 1995, s. 34—36; S.A. SROKA: *Bolesław V Wołoszek*. W: *Piastowie. Leksykon biograficzny*. Red. S. SZCZUR, K. OŻÓG. Kraków 1999, s. 767; T. SADOWSKI: *Bolesław V Wołoszek*. W: TENŻE: *Książęta opolscy i ich państwo*. Wrocław 2001, s. 155—164; R. FUKAŁA: *Slezsko. Neznámá země Koruny české. Knižecí a stavovské Slezsko do roku 1740*. České Budějovice 2007, s. 117; M. WOŹNY: *Problem studiów...*, s. 36—44, odmiennego zdania był jedynie W. DZIEWULSKI: *Herezja Bolka Opolskiego*. „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego” 1960, T. 1 (1), s. 181—193 (tu s. 182).

większy zamęt w dotychczasowych ustaleniach związanych z praskimi studiami księcia opolskiego. Wypada więc ujednoczyć wszystkie informacje odnoszące się do rzekomych studiów uniwersyteckich księcia-heretyka w Pradze, a tym samym obalić pewne mity historiograficzne narosłe wokół wspomnianego zagadnienia, a przede wszystkim rzucić nowe światło na biografię księcia Bolka V, jak również jego ojca, Bolka IV.

Głównym źródłem, które bezpośrednio mówi (przynajmniej tak się wydaje) o praskich studiach księcia Bolka V, jest *Rocznik głogowski* autorstwa wikariusza głogowskiego Kaspara z Borzygniewu (Kaspar Borgen), gdzie pojawia się wzmianka o tym, że książę Bolko uzyskał w Pradze stopień bakałarza (nie tytuł — jak pisze M. Woźny³). Wiadomość ta stała się punktem wyjścia w dociekaniach nad praskimi studiami księcia, stąd wielu badaczy uważa ją za wiarygodną (oprócz Władysława Dziewulskiego). Jednakże we wspomnianym *Roczniku*... można przeczytać dość sugestywną opinię kronikarza o księciu opolskim: „Roku Pańskiego 1461 [zmarł] pewien książę Bolesław, zwany powszechnie Wołoszek [Wolschke], pan Głogówka, wielki heretyk i prześladowca duchowieństwa, który tamże rozpędził kolegiatę kanoników. Kroczył śladem mistrzów heretyckich, mianowicie Wiklifa, Jana Husa i innych najgorszych, ponieważ sam był wykształcony i [miał] bakalarat praski. Życie prowadził najgorsze, choć wielokrotnie był upominany i ekskomunikowany przez inkwizycję antyheretycką, przez biskupa i innych prałatów Kościoła. Ten jednak w ogóle nie brał tego do siebie i trwał w swojej zatwardziałości”⁴. Z przytoczonego fragmentu wyraźnie wyłania się zatem negatywny stosunek rocznikarza do księcia Bolka. Informację o jego praskim bakałareacie można więc uznać za mało wiarygodną — wikariusz głogowski chciał w ten sposób zdyskredytować księcia (co zauważył m.in. W. Dziewulski⁵), ponieważ w momencie pisania *Rocznika*... panował zdecydowanie wrogi stosunek do uniwersytetu w Pradze (wówczas Uniwersytetu utrakwistycznego). Jak podaje Paweł Kras w swoich pracach⁶, za samo przebywanie w tym mieście można było zostać ukaranym za husytyzm, a studia na tamtejszym uniwersytecie były uważane za uwłaczające i niegodne⁷. Trudno zatem uznać relację duchownego katolickiego Kaspara

³ M. WOŹNY: *Problem studiów...*, s. 37, 43.

⁴ K. BORGNI: *Rocznik głogowski do roku 1493. (Annales Glogovienses bis z. J. 1493)*. Przekł., oprac., wstęp W. MROZOWICZ. Głogów 2013, s. 81.

⁵ W. DZIEWULSKI: *Herezja Bolka Opolskiego...*, s. 182.

⁶ P. KRAS: *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*. Lublin 1998, s. 209—241; TENŻE: *Katalog husytów i osób podejrzewanych o husytyzm w piętnastowiecznej Polsce*. „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2000, T. 74, s. 196—227, nr 28, 50, 63, 67, 75, 82, 91, 108, 119, 129, 153, 186.

⁷ S. BYLINA: *Wizerunek heretyka w Polsce późnośredniowiecznej*. „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 1985, nr 30, s. 5—24; P. KRAS: *Wizerunek Czecha-heretyka w Polsce doby rewolucji husyckiej*. W: *Polaków i Czechów wizerunek wzajemny (X—XVII w.)*. Red. W. IWAŃCZAK, R. GŁADKIEWICZ. Wrocław—Warszawa 2004, s. 65—89.

z Borzygniewu za przekonującą. Aby udowodnić praskie studia księcia Bolka V, należy więc oprzeć swoje dociekania na innym materiale źródłowym (obiektywnym), najlepiej pochodzącym z samego uniwersytetu bądź Pragi.

Właśnie tak chciał zrobić M. Woźny, który świadom nieprzekonującej wymowy *Rocznika glogowskiego* zmierzał do udowodnienia praskich studiów Bolka V na podstawie pisma kancelarii papieskiej z 7 maja 1413 roku, adresowanego do biskupów Savony i Litomyśla oraz archidiacona bolesławickiego, gdzie informowano o wyniku procesu, w którym oskarżonym był książę opolski Bolko (nie wymieniono który zresztą)⁸. Cały proces sądowy dotyczył zaś praskiego studenta Henryka Stanga z Karszowa, który podczas swoich studiów miał zostać napadnięty oraz okradziony przez ludzi księcia opolskiego Bolka i w związku z tym jako poszkodowany domagał się zadośćuczynienia. M. Woźny uznał, że musiał to być napad jednego studenta na drugiego, a dodatkowo ustalił, iż całe zdarzenie mogło mieć miejsce w drugiej połowie 1409 roku lub na początku 1410⁹. Za wspomnianego Bolka opolskiego M. Woźny uznał rzecz jasna Bolka V, a dodatkowo połączył fakt napadu na praskiego studenta oraz informację z *Rocznika glogowskiego* i ocenił je jako mówiące bezpośrednio o studiach praskich tegoż księcia¹⁰. Abstrahując od dalszych dociekań badacza, należy się w tym miejscu zatrzymać, aby wypunktować błędy, których już na tym etapie się dopuścił, a które doprowadziły go do niewłaściwych wniosków.

1. Otóż, M. Woźny (zresztą za W. Dziewulskim) uważa, że „spisy studentów praskich dotyczą tylko okresu do 1409 roku”¹¹. Jest to oczywiście nieprawda, gdyż nie istnieje coś takiego jak „spisy studentów”, lecz metryki, albumy lub księgi dziekańskie. A tych dla wspomnianego okresu zachowało się jednak kilka. Przede wszystkim dysponujemy pochodzącym bezpośrednio z uniwersytetu praskiego i zachowanym w edycji źródłem, jakim jest *Liber decanorum* (znane z dziewiętnastowiecznej edycji)¹² zawierające informacje o promowanych mistrzach i bakałarzach sztuk wyzwolonych od 1367 do 1585 roku (a więc dalej niż do 1409 roku), a także o studentach dopuszczonych do egzaminów na wspomniane stopnie. Dodatkowo, dysponujemy metryką Uniwersytetu Prawniczego w Pradze¹³ (*Album, seu matricula facultatis iuridicae*), która przekazuje

⁸ *Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praeussitici et hussitici illustrantia*. T. 1. Ed. J. ERŠIL. Praeae 1980, nr 822, s. 471—475; M. WOŹNY: *Problem studiów...*, s. 38.

⁹ M. WOŹNY: *Problem studiów...*, s. 39.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże, s. 38.

¹² *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*. T. I/1—2. Praeae 1830—1832 (dalej: MUPr I/1—2).

¹³ Uniwersytet Prawniczy w Pradze powstał w 1372 r. na skutek secesji wydziału prawniczego z praskiego *studium generale* (podają za: J. KEJŘ: *Dějiny pražské právnické univerzity*. Praha 1995).

informacje o studentach, bakałarzach oraz doktorach praw z lat 1372—1418¹⁴. Nie zachowały się jednak metryki dotyczące studentów immatrykulowanych (wpisanych) na wydziale sztuk wyzwolonych, wydziale teologicznym oraz medycznym, gdyż ich oryginały zaginęły wiosną 1945 roku¹⁵. Choć skoro ksiązę Bolko V miał być bakałarzem (w domyśle: sztuk wyzwolonych), to powinno się na podstawie wspomnianego materiału źródłowego dać to ustalić (trudno uwierzyć, że mógł studiować teologię lub medycynę). W żadnym ze wspomnianych źródeł ksiązę opolski Bolko V jednakże nie występuje (czy to w roli studenta prawa, bakałarza sztuk wyzwolonych, mistrza sztuk wyzwolonych, bakałarza prawa, czy studenta dopuszczonego do egzaminów).

2. Gdyby M. Woźny znał wspomniane źródła, zauważyłby, że poszkodowany w napadzie dokonany przez ludzi księcia opolskiego Henryk Stang z Karaszowa studiował w Pradze przynajmniej od 1385/1386 roku, gdyż 12 grudnia 1388 roku został bakałarzem sztuk wyzwolonych (*Henr. Stang*)¹⁶, a w roku 1403 został wpisany do nacji polskiej Uniwersytetu Prawniczego w Pradze jako pleban w Chełmży („Henricus Stange, plebanus in Colmenze”)¹⁷. Ponadto informacje o nim podaje również Josef Tříška w swoim słowniku biograficznym uniwersytetu praskiego w okresie przedhusyckim (żadnego z Bolków również nie wymienia)¹⁸. Wygląda zatem na to, że ubogi Henryk Stang po zdobyciu stopnia bakałarza przyjął święcenia kapłańskie i po jakimś czasie dopracował się własnej zamożnej parafii, o czym świadczy notabene fakt, że podczas immatrykulacji na Uniwersytecie Prawniczym wpłacił pełną takse w wysokości 14 groszy, co nie było regułą, gdyż w okresie 1372—1419 wpłaciło ją w sumie 52% wszystkich immatrykulowanych na tymże uniwersytecie do nacji polskiej¹⁹. Studia prawnicze wiązały się z dość sporymi nakładami finansowymi, więc Henryk Stang musiał należeć do bardziej zamożnej grupy praskich studentów, a tym samym nie mógł być „zwykłym studentem”²⁰, lecz potencjalnym celem napadu rabunkowego, którego został zresztą ofiarą. Przypuszczać zatem należy, że w sprawie sądowej chodziło raczej o Bolka IV — ojca wspomnianego Bolka V. Wynika to z faktu, że Bolko V był raczej za

¹⁴ *Album, seu matricula facultatis iuridicae universitatis Pragensis ab anno Christi 1372 usque ad annum 1418*. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*. T. II/1. Pragae 1834 (dalej: MUPr II/1).

¹⁵ K. KUČERA, M. TRUC: *Archiv University Karlovy — Průvodce po archivních fondech*. Praha 1961, s. 171.

¹⁶ MUPr I/1—2, s. 260.

¹⁷ MUPr II/1, s. 113.

¹⁸ J. TŘÍŠKA: *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348—1409*. Praha 1961, s. 171.

¹⁹ J. BOROVÍČKOVÁ: *Regionální a sociální původ studentů polského univerzitního národa na pražské právnické univerzitě v letech 1372 až 1419*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1997 — niepublikowana praca magisterska, s. 88, graf nr 24.

²⁰ M. WOŹNY: *Problem studiów...*, s. 39.

młody na tego typu przepychanki sądowe (nie mówiąc o napadzie), i to z duchownym ok. 40-letnim (może nawet starszym).

3. Wiek Bolka V podczas rzekomych studiów w Pradze wydaje się więc mocno dyskusyjny. M. Woźny uznał bowiem, że w 1409 roku (roku napadu) miał mieć 15 lat, czyli urodziłby się w 1394 roku²¹. Badacz sam jednakże podaje, za *Rodowodem Piastów Śląskich* Kazimierza Jasińskiego, iż do narodzin księcia doszło między 1394 a 1400 rokiem²². Oczywiście rok 1394 bardziej pasował do jego ustaleń, choć wystarczy przyjąć, że Bolko V urodził się ok. 1400 roku (jak założyli np. Stanisław Brodtko i Zygmunt Boras)²³ i jego rzekome studia w Pradze oraz napad na Henryka Stanga wydają się kwestią niedorzeczną. Przyjąć zatem należy, że Bolko V — nawet w bardzo optymistycznym wariacie daty jego narodzin — był zbyt młody w roku napadu na Henryka Stanga z Karszowa. Jeśli jednak założyć, że rokiem urodzenia księcia był 1394 oraz że napadu dopuścili się ludzie Bolka V podczas jego studiów w Pradze, jak chce M. Woźny, to doszłoby w takim wariacie do sporu między dwoma praskimi studentami.

4. Wówczas nie byłoby jednak mowy o angażowaniu w tę sytuację dziekana kościoła (kolegiaty, w zasadzie) Wszystkich Świętych na Zamku Praskim oraz Stolicy Apostolskiej, gdyż rozwiązywanie tego typu konfliktów leżało w gestii samego uniwersytetu. Każdy student zapisany na uczelnię (immatrykulowany) był wyłączony spod obowiązującego systemu prawnego i odpowiadał wyłącznie przed trybunałem uniwersyteckim, co brało swój rodowód już od *Privilegium Scholasticum* Fryderyka I Barbarossy z 1155 roku²⁴. Również w Pradze, z racji licznych przywilejów, uniwersytety posiadały silną autonomię, a więc własne prawo statutowe, które regulowało ich wewnętrzne funkcjonowanie jako korporacji akademickich. Co więcej, w roku 1374 miasta praskie oficjalnie zgodziły się na autonomiczną jurysdykcję rektora w sprawach immatrykulowanych studentów, przez co wzrosły jego kompetencje sędziowskie. Król Wacław IV poszedł nawet o krok dalej i w roku 1392 pozbawił się jurysdykcji sędziowskiej nad doktorami, mistrzami, studentami oraz ich sługami²⁵, co zresztą w roku 1397 papież znacznie rozszerzył. Od decyzji papieskiej z tego roku wszyscy słuchacze uniwersytetu mieli podlegać sądownictwu rektora bez względu na stan społeczny, stopień naukowy czy też przynależność

²¹ Tamże, przyp. 12.

²² K. JASIŃSKI: *Rodowód Piastów śląskich*. T. 3. Wrocław 1977, s. 102.

²³ S. BRODKO: *Piast — husyta...*, s. 73; Z. BORAS: *Księżę „heretyk”...*, s. 293.

²⁴ *Monumenta Germaniae Historica. Diplomata regnum et imperatorum Germaniae*. T. X/2. Hrsg. H. APPELT. Hannoverae 1979, nr 143, s. 36—40.

²⁵ Archiv Univerzity Karlovy v Praze (dalej: AUK Praha), Listiny I (1358—1997), sign. I/35; *Codex diplomaticus almae Carolo-Ferdinandae universitatis Pragensesis*. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensesis*. T. II/2. Pragae 1834 (dalej: MUPr II/2), nr 33, s. 325—327.

do konkretnego wydziału uniwersyteckiego. Jedyne zakonnicy byli zwolnieni z jurysdykcji rektorskiej, jako że nie przysięgali na statuty uniwersyteckie²⁶. Gdyby zatem czynu karalnego dokonał jeden student lub jego słudzy względem drugiego studenta, incydent trafiłby do rektora i pod trybunał uniwersytecki, a nie rozegrałby się w sposób, jaki zaprezentował M. Woźny²⁷. Co ciekawe, pierwszy wyrok w tym procesie wydał dziekan kolegiaty Wszystkich Świętych na Zamku Praskim, przed którym odbył się proces („coram decano ecclesie Omnium sanctorum in castro Pragensi, conservatore universis magistris, doctoribus et scholaribus Prage”)²⁸ i który był dodatkowo konserwatorem praw uniwersyteckich oraz dbał o ich przestrzeganie, głównie w sporach członków korporacji uniwersyteckiej z innymi podmiotami²⁹. Najpewniej mowa tutaj o czeskim filozofie i teologu Błażeju Wilku (*Blasius Lupus*), który dziekanem kolegiaty był w latach 1392—1410 (wcześniej był zresztą rektorem uniwersytetu — w 1379 i 1383 roku)³⁰. Spór sądowy, w który zaangażowała się Stolica Apostolska, toczył się zatem między studentem praskiego uniwersytetu (Henrykiem Stangiem), którego poparł były rektor i zarazem dziekan kolegiaty Wszystkich Świętych, a osobą z zewnątrz (Bolkiem IV). Jest to więc kolejny argument przeczący studiom praskim księcia Bolka V w 1. i 2. dekadzie XV wieku, a także temu, że to jego ludzie dokonali napadu na Henryka Stanga z Karszowa.

5. Gdyby jednak przedstawionych argumentów nie wystarczało na obalenie tezy o tym, że napadu dokonano z intencji Bolka IV, należy zająć się tytułaturą tego władcy oraz jego następcy — Bolka V. Otóż, w piśmie ze Stolicy Apostolskiej wyraźnie jest mowa o sporze między Henrykiem Stangiem a Bolkiem, księciem opolskim („Bolkonem, ducem Opoliensem”)³¹. Skoro list datowany jest na rok 1413, a do napadu miało dość w roku 1409, to z pewnością księciem opolskim tytułowano tylko i wyłącznie Bolka IV. Bolko V pierwsze niewielkie terytorium (z połową Głogówka) otrzymał od ojca dopiero w 1426 roku³², w związku z czym wątpliwe jest, aby w 1. dekadzie XV wieku tytułowano go księciem opolskim bez wspomnienia przy tym jego ojca.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy stwierdzić, że *Rocznik głogowski* oraz pismo kancelarii papieskiej z 7 maja 1413 roku w żaden sposób

²⁶ AUK Praha, Listiny I (1358—1997), sign. I/45; MUPr II/2, nr 45, s. 370—374.

²⁷ M. WOŹNY: *Problem studiów...*, s. 38—42.

²⁸ *Acta summorum pontificum...*, nr 822, s. 471.

²⁹ M. SVATOŠ: *Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství. V: Pražské arcibiskupství 1344—1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*. Edd. Z. HLEDÍKOVÁ, J.V. POLC. Praha 1994, s. 89.

³⁰ J. TRÍŠKA: *Životopisný slovník...*, s. 53.

³¹ *Acta summorum pontificum...*, nr 822, s. 471.

³² W. DZIEWULSKI: *Ziemia prudnicka w epoce feudalnej*. W: *Ziemia prudnicka. Dzieje. Gospodarka. Kultura*. Red. W. LESIUK. Prudnik 1975, s. 61; M. WOŹNY: *Działalność polityczna Bolka V opolskiego w okresie wojen husyckich*. „Wieki Stare i Nowe” 2011, T. 3 (8), s. 90.

nie potwierdzają praskich studiów księcia opolskiego Bolka V, więc wcześniejsze ustalenia badaczy są w tej mierze niewłaściwe. Argumenty podsumowujące w pracy M. Woźnego³³ również nie są zasadne. Bolko V nie mógł przebywać w Pradze w czasie odbywania się procesu o napaść, gdyż był za młody na dokonanie takiego czynu (nawet za pośrednictwem osób trzecich). Henryk Stang z Karszowa rozpoznał podczas procesu księcia opolskiego, ale nie Bolka V, a jego ojca, Bolka IV, co nie jest raczej niczym szczególnym. Bolkowi V nie zależało na przeciąganiu procesu o napad, gdyż sprawa ta dotyczyła jego ojca. Nawet studiując w owym czasie w Pradze, podlegałby ochronie prawnej uniwersytetu, więc spokojnie mógłby dalej się uczyć, a nie martwić się o spory sądowe. Nie można w żaden sposób udowodnić, że Bolko V był praskim studentem w latach 1409—1413, gdyż przeczą temu przytoczone argumenty, a także fakt, że na zdobycie stopnia bakałarza sztuk wyzwolonych potrzeba było ok. 88—118 tygodni³⁴, natomiast lata studiów wskazane przez M. Woźnego sugerowałyby, że młody Bolko V miał wystarczająco dużo czasu, aby zostać nawet mistrzem sztuk wyzwolonych (co zajmowało średnio 158—237 tygodni³⁵). Argument, że potwierdzeniem wykształcenia księcia Bolka V jest list Andrzeja Gałki z Dobczyna, w którym tenże miał napisać, iż księżę opolski „umiłował wiedzę”³⁶, jest tak enigmatyczny i wieloznaczny, że nie należy go nawet komentować.

W literaturze można spotkać się również ze stwierdzeniem, że Bolko V otrzymał praski bakałareat z rąk samego Jana Husa³⁷. Jako pierwszy taką tezę przedstawił Heinrich Schnurpfeil³⁸, a za nim podjęli ją kolejni badacze, choć taka konstatacja wynikała raczej z błędnej interpretacji zapiski z *Rocznika głogowskiego*. Tego typu informacja na pewno znalazłaby się w *Liber decanorum*, gdyż przy promocjach bakałarskich oraz mistrzowskich podawano też dane promotorów, choć jak zaprezentowano wcześniej: Bolko V nie występuje w żadnym miejscu w zachowanych metrykach czy albumach studenckich. Dodatkowo, Jan Hus rektorem uniwersytetu trójwydziałowego w Pradze³⁹ był w latach 1409—1411, a w 1412 roku opuścił Pragę (obłożony papieską kłatwą) i nie działał już na uniwersytecie⁴⁰. Nie było zatem możliwości, aby Bolko V w jakikolwiek sposób

³³ M. WOŹNY: *Problem studiów...*, s. 42—43.

³⁴ F. KAVKA: *Organisace studia na pražské artistické fakultě v době předhusitské*. „Acta Universitatis Carolinae — Historia Universitatis Carolinae Pragensis” (dalej: „AUC — HUCP”) 1967, T. 8, fasc. 1, s. 9—11.

³⁵ Tamże.

³⁶ M. WOŹNY: *Problem studiów...*, s. 43.

³⁷ S. BRODKO: *Piast — husyta...*, s. 74; Z. BORAS: *Księżę „heretyk”...*, s. 293.

³⁸ H. SCHNURPFEIL: *Geschichte und Beschreibung der Stadt Ober-Glogau in Oberschlesien. Mit der Genealogie der Grafen von Oppersdorf*. Ober-Glogau 1860, s. 29.

³⁹ Po secesji w 1372 r. wydziału prawa z praskiego studium powstał samoczynnie uniwersytet trójwydziałowy zrzeszający wydziały: sztuk wyzwolonych, medycyny i teologii.

⁴⁰ J. TRÍŠKA: *Životopisný slovník...*, s. 258.

spotkał się z nim w Pradze, więc tego typu historiograficzne sensacje, jakie przedstawił H. Schnurpfeil, należy uznać za nieprawdziwe.

Udało się tu już udowodnić, że Bolko V nie był bakałarzem (dodatkowo osobiście wyróżnionym przez Jana Husa) któregośkolwiek z uniwersytetów praskich (nie widnieje w metrykach i albumach) oraz że pismo kancelarii papiejskiej z 7 maja 1413 roku nie potwierdza jego obecności w Pradze, a tym bardziej jego studiów, gdyż dotyczy sporu sądowego praskiego studenta Henryka Stanga z księciem opolskim Bolkiem IV. Nie znaczy to jednak równocześnie, że Bolko V w Pradze nie studiował, gdyż w świetle przedstawionych rozważań tezy o jego praskim wykształceniu nie można jednoznacznie obalić. Aby to uczynić, potrzeba jeszcze bardziej przekonujących argumentów, które pozwolą odpowiedzieć na pytanie o to, czy młody książę wszedł w jakikolwiek kontakt naukowy z praskim środowiskiem akademickim, w którym miał ulec naukom Jana Husa.

Aby rozwiązać tę niewiadomą, należy z jednej strony określić, w którym mniej więcej okresie młody Bolko V mógł pojawić się w Pradze i odbyć tam okazjonalne studia niezwieńczone zdobyciem żadnego stopnia naukowego (czego na podstawie zachowanych źródeł uniwersyteckich nie da się ustalić). Na pewno musiało to zdarzyć się przed 1417/1418 rokiem, gdyż poślubił wówczas Elżbietę Granowską⁴¹, a skoro 2 lipca 1417 roku na sądzie lennym Wacława IV w Pradze w sprawie spadku po Władysławie Opolczyku nie stawiał się żaden książę opolski⁴², rok 1417 należy uznać za graniczny. Z drugiej zaś strony trzeba krótko przedstawić sytuację, która panowała wówczas w Pradze i na samym uniwersytecie (od przełomowego 1409 roku), aby móc w ogóle dalej debatować nad ewentualnym pobylem księcia w tym mieście.

W wyniku ciągłych dyskusji naukowych na uniwersytecie i wzajemnych oskarżeń o herezje, a także sporów narodowościowych (Niemcy stanowili przewagę), przedstawiciele czeskiego skrzydła reformatorskiego postanowili udać się z delegacją do przychylnego im króla Wacława IV Luksemburskiego, aby ostatecznie rozwiązać spory wewnątrzuniwersyteckie. Władca w dniu 18 stycznia 1409 roku wydał w Kutnej Horze dekret, na mocy którego nacja czeska otrzymała trzy głosy w sprawach uniwersyteckich, a pozostałe trzy (saska, bawarska i polska) tylko jeden głos wspólny⁴³. Reakcja trzech nacji była stanowcza i gwałtowna. Wszyscy znani profesorowie spoza narodu czeskiego oraz rzesza studentów opuścili praski uniwersytet i udali się na uczelnie w sąsiednich krajach. Żywioł czeski i reformatorski zwyciężył, a Jan Hus miał powiedzieć podczas kazania: „Dzieci, Niech będzie pochwalony Bóg wszech-

⁴¹ K. JASIŃSKI: *Rodowód Piastów...*, s. 102.

⁴² J. HORWAT: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 roku. Książęta, miasta, kościoły, urzędy, własność prywatna*. Rzeszów 2002, s. 212.

⁴³ *Krále Václava IV. dekret Kutnohorský z r. 1409*. V: V. CHALOUPECKÝ: *Karlova Univerzita v Praze. Její založení, vývoj a ráz v XIV. století*. Praha 1948, s. 126—127.

mogący, że wykluczyliśmy Niemców i osiągnęliśmy cel, o który się staraliśmy. Zwyciężyliśmy⁴⁴. Uczelnia miała stracić wówczas do 800 studentów i profesorów⁴⁵, a przede wszystkim międzynarodowy prestiż i znaczenie. Od tego momentu uniwersytet był poddany woli panującego i sprzyjał ruchom narodowym w Czechach, Jan Hus został zaś rektorem. Studenci w latach 1409—1412 zorganizowali liczne demonstracje w Pradze i poza nią, podsycając radykalizm reformatorów, a dodatkowo na pewien czas zawieszono wykłady oraz możliwość zapisywania się na egzaminy.

W 1412 roku doszło do sporu o sprzedaż odpustów, który poróżnił wydział sztuk wyzwolonych (popierający Husa) i wydział teologiczny mający poparcie króla Wacława IV⁴⁶. Wkrótce potem Hus opuścił Pragę, wydział teologiczny stracił połowę profesorów, a jego działalność została zakończona w 1416 roku w Konstancji⁴⁷. Dodatkowo sobór suspendował prawa całego uniwersytetu („revocatio studii Pragensis”)⁴⁸, a od 1409 roku dramatycznie spadła liczba nowo promowanych studentów — tym samym ogólna frekwencja zapisów do metryki⁴⁹. Od 1409 roku zmniejszało się więc międzynarodowe znaczenie praskiego uniwersytetu trójwydziałowego, a uczelnia włączyła się w tym czasie w spory polityczno-religijne, które doprowadziły do wybuchu rewolucji husyckiej.

Po krótkim przedstawieniu sytuacji panującej od 1409 roku na uniwersytecie trójwydziałowym w Pradze pojawia się zatem zasadnicze pytanie: czy Bolko IV wysłałby swojego pierworodnego dziedzica na studia do przeżywającej kryzys uczelni i do miasta, które od dłuższego czasu targane było niepokojami? Tym bardziej że dopiero w 1417 roku uniwersytet otwarcie opowiedział się za jednym z trzech obozów reformatorskich — utrakwizmem (pierwszy obóz sympatyzował z arcybiskupem, drugi: radykalny, był bliski taborytom, i najliczniejszy, trzeci, to umiarkowani utrakwiści)⁵⁰. Wyjazd młodego księcia przed 1417 rokiem do Pragi był więc zdecydowanie niebezpieczny (po tej dacie wręcz szaleńczy), a dodatkowo nie gwarantował nawet pobierania nauki u husyty, gdyż aż do 1417 roku na uniwersytecie wykładali nadal jego przeciwnicy. Jeśli dodać do tego, że Bolko IV wszedł w konflikt sądowy ze studentem praskiego uniwersytetu, czym zaaferował kolegiatę Wszystkich Świętych na Zamku Praskim i konserwatora praw uniwersytetu, wątpliwa staje się hipote-

⁴⁴ F. ŠMAHEL: *Husitská revoluce*. Díl. 2. Praha 1993, s. 238. Tłum. moje — R.T.T.

⁴⁵ M. NODL: *Dekret kutnohorský*. Praha 2010, s. 244, 270.

⁴⁶ O. MARIN: *Libri hereticorum sunt legendi: svoboda výuky na pražské univerzitě (1347—1412)*. „AUC — HUCP” 2002, T. 42, fasc. 1—2, s. 44—46.

⁴⁷ J. KADLEC: *Teologická fakulta. V: Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48—1622*. Díl. 1. Ed. M. SVATOŠ. Praha 1995, s. 158.

⁴⁸ J. KEJŘ: *Dekret kostnického koncilu o suspensi pražské univerzity*. „AUC — HUCP” 2007, T. 47, fasc. 1—2, s. 43—44.

⁴⁹ F. ŠMAHEL: *Pražské univerzitní studentstvo*. Praha 1967, s. 37.

⁵⁰ L. LANCINGER: *Čtyři artikuly pražské a podíl universitních mistrů na jejich vývoji*. „AUC — HUCP” 1962, T. 3, fasc. 2, s. 10.

za, że jego syn pojawił się kiedykolwiek w Pradze, a raczej na pewno nie studiował na skonfliktowanej wewnętrznie uczelni, z którą jego ojciec prowadził poważny spór.

Cały historiograficzny zamęt, który dotyczył Bolka V, a w szczególności jego wykształcenia, wynikał z jednej strony z fantazji autora *Rocznika głogowskiego*, a z drugiej — z próby wytłumaczenia jego husyckich sympatii w latach późniejszych. O ile M. Woźny niewłaściwie starał się udowodnić praskie studia Bolka V, o tyle dość przekonująco pokazał w innym artykule, na czym polegał husytyzm księcia opolskiego: „Przyglądając się działaniom obu Piastów opolskich, można dojść do wniosku, że Bolko IV był inspiratorem przejścia księcia głogóweckiego na husytyzm, przez co jego pierworodny »plamił się« współpracą z heretykami. Natomiast książę Opola oficjalnie popierał Zygmunta Luksemburskiego, licząc zapewne na cofnięcie wyroku Wacława IV [którym przekazał część ziem Bolka IV księżtom głogowsko-żagańskim — R.T.T.]. Taka polityka w konsekwencji opłaciła się seniorowi rodu, gdyż cesarz cofnął nieprzychylny wyrok. Z kolei Wołoszka nie spotkała żadna kara za przyjęcie w 1430 roku czterech artykułów praskich”⁵¹. Bolko IV okazał się zatem wyrachowanym politykiem (stosując swoistą *Realpolitik*), który aby osiągnąć określone cele, nie cofnął się nawet przed wykorzystaniem własnego syna, z którym rzecz jasna działał w porozumieniu. Szybkie i bezrefleksyjne przejście Bolka V na husytyzm (i to dopiero w 1430 roku) nie wynikało z jego pobudek religijnych czy rzekomych kontaktów z naukami Jana Husa, ale z pragmatyzmu i kalkulacji politycznej (również militarnej). Zauważył to już zresztą W. Dziewulski⁵², a potwierdził M. Woźny⁵³.

Należy więc odrzucić tezę o praskich studiach księcia Bolka V, które raczej nie mogły się odbyć, co przy jednoznacznej wymowie źródeł każe uznać księcia opolskiego za pozornego i niewykształconego akademicko husytę, którego czyny i biografia stały się ofiarami nadinterpretacji, a przede wszystkim fantazji kronikarza Kaspara z Borzygniewu.

⁵¹ M. WOŹNY: *Działalność polityczna Bolka V...*, s. 101.

⁵² W. DZIEWULSKI: *Herezja Bolka Opolskiego...*, s. 185.

⁵³ M. WOŹNY: *Działalność polityczna Bolka V...*, s. 95—96.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiv Univerzity Karlovy v Praze, Listiny I (1358—1997), sign. I/35; sign. I/45.

Źródła drukowane

Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia. T. 1. Ed. J. ERŠIL. Praeae 1980.

Album, seu matricula facultatis iuridicae universitatis Pragensis ab anno Christi 1372 usque ad annum 1418. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis.* T. II/1. Praeae 1834.

BORGENI K.: *Rocznik glogowski do roku 1493. (Annales Glogovienses bis z. J. 1493).* Przekł., oprac., wstęp W. MROZOWICZ. Głogów 2013.

Codex diplomaticus almae Carolo-Ferdinandae universitatis Pragenesis. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis.* T. II/2. Praeae 1834.

Krále Václava IV. dekret Kutnohorský z r. 1409. V: V. CHALOUPECKÝ: *Karlova Univerzita v Praze. Její založení, vývoj a ráz v XIV. století.* Praha 1948.

Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis.* T. I/1—2. Praeae 1830—1832.

Monumenta Germaniae Historica. Diplomata regnum et imperatorum Germaniae. T. X/2. Hrsg. H. APPELT. Hannoverae 1979.

Opracowania

BORAS Z.: *Książę „heretyk” Bolko V.* W: Z. BORAS: *Książęta piastowscy Śląska.* Katowice 1974.

BOROVÍČKOVÁ J.: *Regionální a sociální původ studentů polského univerzitního národa na pražské právnické univerzitě v letech 1372 až 1419.* Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1997 — niepublikowana praca magisterska.

BRODKO S.: *Piast — husyta. Książę opolski Bolko V i jego ród.* W: *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku XIV—XVI wieku.* Red. E. MALECZYŃSKA. Warszawa 1956.

BYLIŃA S.: *Wizerunek heretyka w Polsce późnośredniowiecznej.* „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 1985, nr 30.

DZIEWULSKI W.: *Herezja Bolka Opolskiego.* „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego” 1960, T. 1 (1).

- DZIEWULSKI W.: *Ziemia prudnicka w epoce feudalnej*. W: *Ziemia prudnicka. Dzieje. Gospodarka. Kultura*. Red. W. LESIUK. Prudnik 1975.
- FUKAŁA R.: *Slezsko. Neznámá země Koruny české. Knižecí a stavovské Slezsko do roku 1740*. České Budějovice 2007.
- HORWAT J.: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 roku. Książęta, miasta, kościół, urzędy, własność prywatna*. Rzeszów 2002.
- JASIŃSKI K.: *Rodowód Piastów śląskich*. T. 3. Wrocław 1977.
- KADLEC J.: *Teologická fakulta. V: Dějiny Univerzity Karlovy 1347/48—1622*. Díl. 1. Ed. M. SVATOŠ. Praha 1995.
- KAVKA F.: *Organisace studia na pražské artistické fakultě v době předhusitské*. „Acta Universitatis Carolinae — Historia Universitatis Carolinae Pragensis” 1967, T. 8, fasc. 1.
- KEJŘ J.: *Dějiny pražské právnické univerzity*. Praha 1995.
- KEJŘ J.: *Dekret kostnického koncilu o suspensi pražské univerzity*. „Acta Universitatis Carolinae — Historia Universitatis Carolinae Pragensis” 2007, T. 47, fasc. 1—2.
- KRAS P.: *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*. Lublin 1998.
- KRAS P.: *Katalog husytów i osób podejrzewanych o husytyzm w piętnastowiecznej Polsce*. „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2000, T. 74.
- KRAS P.: *Wizerunek Czecha-heretyka w Polsce doby rewolucji husyckiej*. W: *Polaków i Czechów wizerunek wzajemny (X—XVII w.)*. Red. W. IWAŃCZAK, R. GŁADKIEWICZ. Wrocław—Warszawa 2004.
- KUČERA K., TRUC M.: *Archiv Univerzity Karlovy — Průvodce po archivních fondech*. Praha 1961.
- KWAK J.: *Bolko V Husyta (ok. 1400—1460)*. W: *Książęta i księżne Górnego Śląska*. Red. A. BARCIAK. Katowice 1995.
- LANCINGER L.: *Čtyři artikuly pražské a podíl universitních mistrů na jejich vývoji*. „Acta Universitatis Carolinae — Historia Universitatis Carolinae Pragensis” 1962, T. 3, fasc. 2.
- MALECZYŃSKA E.: *Ruch husycki w Czechach i Polsce*. Warszawa 1959.
- MARIN O.: *Libri hereticorum sunt legendi: svoboda výuky na pražské univerzitě (1347—1412)*. „Acta Universitatis Carolinae — Historia Universitatis Carolinae Pragensis” 2002, T. 42, fasc. 1—2.
- NODL M.: *Dekret kutnohorský*. Praha 2010.
- SADOWSKI T.: *Bolesław V Wołoszek*. W: T. SADOWSKI: *Książęta opolscy i ich państwo*. Wrocław 2001.
- SCHNURPFEL H.: *Geschichte und Beschreibung der Stadt Ober-Glogau in Oberschlesien. Mit der Genealogie der Grafen von Oppersdorf*. Ober-Glogau 1860.
- ŠMAHEL F.: *Husitská revoluce*. Díl. 2. Praha 1993.
- ŠMAHEL F.: *Pražské univerzitní studentstvo*. Praha 1967.
- SROKA S.A.: *Bolesław V Wołoszek*. W: *Piastowie. Leksykon biograficzny*. Red. S. SZCZUR, K. OŻÓG. Kraków 1999.
- SVATOŠ M.: *Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství. V: Pražské arcibiskupství 1344—1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*. Edd. Z. HLEDÍKOVÁ, J.V. POLC. Praha 1994.
- TRÍŠKA J.: *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348—1409*. Praha 1961.
- WOŹNY M.: *Działalność polityczna Bolka V opolskiego w okresie wojen husyckich*. „Wieki Stare i Nowe” 2011, T. 3 (8).
- WOŹNY M.: *Problem studiów praskich księcia opolskiego Bolka V*. W: „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”. T. 7 (11). Red. J. SPERKA, B. CZWOJDRAK. Katowice 2015.

Robert T. Tomczak

The Prague Studies of Bolko V, Duke of Opole — a Problem of Identification

Summary

The following article concerns the Prague studies of Bolko V, Duke of Opole (died 1460), also known as the Hussite, the Heretic or Wołoszek. To be more precise, the article returns to the hypothesis concerning his studies in Prague, which were supposed to end with obtaining the bachelor degree (bachelor of liberal arts). To this end, the article focuses on the earlier findings of historians and enters a polemic with those sources (particularly the works of Maciej Woźny), which leads the author to completely new conclusions and allows him to disprove the earlier findings. The article establishes that the primary sources as well as Polish literature on the subject contributed to the creation of a historiographical myth (particularly due to the information included in *Annales Glogovienses*) regarding Duke Bolko V and his education, which stemmed from insufficiently critical approach to the source material and its selective use. Primarily, the issue concerns incorrect analysis of a writ of the Papal office, dating May 7, 1413, which was, according to Woźny, supposed to shed new light onto the subject, and which has been reinterpreted in the present article. Moreover, the confrontation of the earlier research findings with the source documents as well as Czech literature (particularly hitherto unused student registers and dean's records of the Prague universities) did not allow to consider the Duke a student of a university in Prague. In light of the repeated analysis of the issue of the Prague studies of Bolko V, Duke of Opole and an interpretation of the archived primary sources, the author argues that it is impossible to substantiate the claim that Bolko V ever studied in Prague and obtained a bachelor's degree (at least until new sources emerge).

Key words: Bolko V the Hussite (Wołoszek), Bolko IV, Duke of Opole, Law University in Prague, University of 3 faculties, *Annales Glogovienses*

Robert T. Tomczak

Das Prager Studium des Herzogs von Oppeln Bolko V. — Zum Identifikationsproblem

Zusammenfassung

In dem vorliegenden Artikel wird auf das Thema des Prager Studiums des Herzogs von Oppeln Bolko V. (gest. 1460), der auch der Hussit, Ketzer oder Wołoszek genannt wurde, eingegangen, genauer gesagt wird auf die Hypothese über sein Studium in Prag zurückgekommen, das mit dem Erwerb des Grades des Bakkalaureus (implizit: im Bereich der freien Künste) abgeschlossen werden sollte. Der Fokus liegt deshalb auf den bisherigen Erkenntnissen von Historikern und auf der Polemik mit ihnen (vor allem mit der Arbeit von Maciej Woźny), was völlig neue Schlussfolgerungen formulieren und vor allem auch die Thesen der früheren Forscher widerlegen lässt. Es ist gelungen festzustellen, dass die Quellen und die Literatur polnischer Provenienz zur Entstehung eines historiographischen Mythos um den Herzog Bolko V. und seine Ausbildung (vor allem durch den Eintrag in *Annales Glogovienses*) führten, was auch indirekt aus der wenig kritischen Herangehensweise an das Quellenmaterial und aus seiner begrenzten Verwendung resultierte. Es handelt sich hier insbesondere um die falsche Analyse der Schrift der Papstkanzlei vom 7. Mai 1413, die (laut M. Woźny) ein neues Licht auf dieses

Thema werfen sollte und dank diesem Artikel neu interpretiert wird. Darüber hinaus lässt die Gegenüberstellung der bisherigen Erkenntnisse der Forscher mit den Quellen und der Literatur tschechischer Provenienz (meist mit den bisher nicht verwendeten Studienurkunden und dem Dekanbuch der Prager Universitäten) nicht zu, den Herzog von Oppeln als einen Studenten der Prager Universität wahrzunehmen. In Anbetracht der erneuten Analyse des Themas des Prager Studiums des Herzogs von Oppeln Bolko V. und der Interpretation der erhaltenen Quellen wird angenommen, dass die These über das Studium des Herzogs in Prag und den von ihm erworbenen Grad des Bakkalaureus (zumindest bis zum Erscheinen der neuen Quellen, die den genannten Herzog betreffen) abgelehnt werden sollte.

Schlüsselwörter: Bolko V. der Hussit (Wołoszek), Bolko IV. von Oppeln, Prager Juristenuniversität, Prager Drei-Fakultäten-Universität, *Annales Glogovienses*